

YHTEENVETO PÄÄTÖKSENTEKIJÖILLE – KESTÄVÄN KAUPUNKILIIKENTEN SUUNNITELMAN LAADINTA JA TOTEUTUS

Sisällys

1. Mikä on kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma?	2
2. Mitä hyötyä on kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelusta?	5
3. Mitkä ovat kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun tärkeimmät osatekijät?	6
4. Mistä kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laatiminen aloitetaan?	9

Julkaisutiedot

Tietoja asiakirjasta: Tämä asiakirja on laadittu SUMP- ja Up-hankkeen puitteissa. Hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin tutkimuksen ja innovoinnin Horisontti 2020 -puiteohjelmasta (avustussopimus nro 690669). SUMP- ja Up-hanketta koordinoi Ana Drăguțescu (paikallisviranomaisten kestävän kehityksen järjestön ICLEI:n Euroopan-sihteeristö).

Viitetiedot: Rupprecht Consult (toim.), 2020. Yhteenveto päätöksentekijöille – Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laadinta ja toteutus.

Laatijat: Siegfried Rupprecht, Lasse Brand, Susanne Böhrer-Baedeker ja Lisa Marie Brunner, Rupprecht Consult – Forschung & Beratung GmbH. Osa tästä asiakirjasta perustuu asiakirjaan Rupprecht Consult, 2013, ”Guidelines – Developing and Implementing a Sustainable Urban Mobility Plan”, johon Euroopan komissiolla on tekijänoikeudet.

Taitto: Rupprecht Consult, perustuen alkuperäiseen taittoon: Rebekka Dold, Grafik Design & Visuelle Kommunikation, Freiburg, Saksa | www.rebekkadold.de

Kannen kuvat:

www.istock.com

Vastuuvapauslauseke: Nimetyt laatijat ovat yksin vastuussa tässä julkaisussa esitetyistä näkemyksistä, eivätkä näkemykset välttämättä kuvasta Euroopan komission kantoja.

Tekijänoikeudet: Julkaisun tekijänoikeudet omistaa Rupprecht Consult – Forschung & Beratung GmbH. Kaikki julkaisun kuvat ja tekstiosat, joiden lähde on mainittu, ovat nimettyjen organisaatioiden tai henkilöiden omaisuutta. Laatijat kannustavat käyttämään näitä ohjeita laajasti. Tätä asiakirjaa voidaan käyttää maksutta, kopioida ja jakaa edelleen minkä tahansa kanavan kautta edellyttäen, että a) lähde mainitaan käyttäen edellä mainittuja viitetietoja ja b) jaetun materiaalin käyttö on maksutonta. Asiakirjan kaupallinen käyttö ja sen sisällön muuttaminen on sallittua vain tekijänoikeuksien haltijoiden nimenomaisella luvalla.

Oikeudellisesti tämän asiakirjan käyttöä säädellyään Creative Commons lisenssillä CC BY-NC-ND 4.0 (Attribution-NonCommercial-NoDerivates 4.0 International). Lisenssin oikeudellinen teksti on saatavilla osoitteessa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>.

Yhteydenotot:

Rupprecht Consult - Forschung & Beratung GmbH
Clever Str. 13-15, 50668 Köln, Saksa

www.rupprecht-consult.eu

info@rupprecht-consult.eu

Lisämateriaalia

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun yleisopas: <https://www.eltis.org/mobility-plans/sump-guidelines>

Teemakohtaiset oppaat: <https://www.eltis.org/mobility-plans/topic-guides>

Ohjeet suunnittelijoille: <https://www.eltis.org/mobility-plans/practitioner-briefings>

Itsearviointityökalu: <https://www.sump-assessment.eu>

Mobility Academy: <https://www.mobility-academy.eu>

1. Mikä on kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma (SUMP)?

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu on strateginen ja integroitu lähestymistapa kaupunkiliikenteeseen. Sen avulla voidaan parantaa liikenteen saavutettavuutta ja ihmisten elämänlaatua edistämällä siirtymistä kestäväan liikenteeseen. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu tukee tietopohjaista päätöksentekoa, jota ohjaa pitkän aikavälin visio. Se edellyttää nykytilan ja tulevan kehityksen perusteellista arviointia, yhteistä visiota ja strategisia tavoitteita sekä eri osa-alueiden toimenpiteiden yhdistämistä kokonaisuudeksi (esim. sääntely, edistämistoimet, rahoitus, teknologiset ratkaisut ja infrastruktuuri). Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelussa painotetaan erityisesti kansalaisten ja sidosryhmien osallistumista sekä yhteistyötä julkishallinnon eri toimijoiden välillä ja yksityisen sektorin kanssa.

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu on innovatiivisen liikennesuunnittelun uusi perusnormi. Se auttaa kaupunkeja ja alueita integroimaan eri liikennemuodot ja edistämään kestäväa liikkumista. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmien avulla voidaan saavuttaa keskeisiä liikennepoliittisia tavoitteita: parantaa ilmanlaatua, saavutettavuutta, liikkumismahdollisuuksia ja liikenneturvallisuutta, vähentää liikennemelua, lisätä energiatehokkuutta ja kohentaa elämänlaatua. Suunnitelmat myös auttavat kaupunkeja ja alueita vähentämään liikenteen ilmastovaikutuksia.

Seuraava kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman määritelmä on hyväksytty laajalti Euroopassa ja kansainvälisesti:

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma on strateginen suunnitelma, jonka tarkoituksena on vastata ihmisten ja yritysten liikkumis- ja kuljetustarpeisiin kaupungeissa ja kaupunkiseuduilla sekä parantaa elämänlaatua. Suunnitelmassa hyödynnetään olemassa olevia suunnittelukäytäntöjä ja noudatetaan integroinnin, vuorovaihtuettaisen suunnittelun ja vaikutusarvioinnin periaatteita.

Kuva © Rupprecht Consult

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu perustuu seuraavaan kahdeksaan periaatteeseen:

- 1 **Kestävän liikenteen suunnittelu toiminnallisen kaupunkiseudun laajuisesti**
- 2 **Organisaatioiden rajat ylittävä yhteistyö**
- 3 **Kansalaisten ja sidosryhmien osallistaminen**
- 4 **Nykytilan ja tulevan kehityksen arviointi**
- 5 **Pitkän aikavälin vision määrittäminen ja selkeän toteutus suunnitelman laatiminen**
- 6 **Kaikkien liikennemuotojen kehittäminen kokonaisuutena**
- 7 **Seuranta ja arviointi**
- 8 **Laadunvarmistus**

Kuva © LucVi on istock.com

Kahdeksan periaatetta

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun konsepti, sellaisena kuin se on määritelty EU:n kaupunkiliikenne-paketissa, perustuu kahdeksaan yleisesti hyväksytyyn ohjaavaan periaatteeseen.¹

1 Kestävän liikenteen suunnittelu toiminnallisen kaupunkiseudun laajuisesti

Ihmisten ja tavaroiden virrat yhdistävät kaupungit päivittäin niitä ympäröivään kaupunkiseutuun. Siksi kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma tulee laatia niin, että se kattaa koko tämän toiminnallisen kaupunkiseudun. Toiminnallinen kaupunkiseutu määritetään väestötiheyden ja työssäkäynnin pohjalta, ja se käsittää yleensä koko työssäkäyntialueen. Paikallisista olosuhteista riippuen kyseessä voi olla kaupunki ja sitä ympäröivä alue, monikeskuksinen alue tai muu usean kunnan muodostama maantieteellinen alue.² Todelisiin ihmis- ja tavaravirtoihin perustuva suunnittelu on tärkeää, jotta suunnitelmasta saadaan tarkoituksenmukainen ja kattava siinäkin tapauksessa, että kuntarajat noudattavat eri logiikkaa ja mahdollisesti hankaloittavat suunnittelua.

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman yleistavoitteena on oltava saavutettavuuden parantaminen sekä laadukkaiden ja kestävien liikkumismahdollisuuksien tarjoaminen koko toiminnallisella kaupunkiseudulla. Kestävä liikennejärjestelmä parantaa saavutettavuutta kaikkien osalta tulotasosta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Se kohentaa ihmisten elämänlaatua, lisää kaupunkiympäristön viihtyisyyttä, parantaa liikenneturvallisuutta ja kansanterveyttä sekä vähentää ilmansaasteita, meluhaittoja, kasvihuonekaasupäästöjä ja energiankulutusta. Sen myötä talouden elinvoima kasvaa, sosiaalinen tasa-arvo lisääntyy ja ympäristön laatu paranee.

2 Organisaatioiden rajat ylittävä yhteistyö

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laadinta ja toteutus edellyttävät tiivistä yhteistyötä, koordinointia ja kuulemista sekä hallinnon eri tasojen välillä että suunnittelualueen eri organisaatioiden ja niiden osastojen kesken.

Tässä keskeisiä osatekijöitä ovat:

- yhteistyö, jolla varmistetaan, että kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma on linjassa muiden liikenteeseen liittyvien sektoreiden toimintapolitiikkojen ja suunnitelmien kanssa ja täydentää niitä; olennaisia toiminnan aloja ovat muun muassa maankäyttö- ja aluesuunnittelu, sosiaali- ja terveystoimet, energia-ala, koulutus, lainvalvonta ja poliisitoimi
- tiivis yhteydenpito muiden hallintotasojen (esim. kaupunginosa, kunta, suurkaupunkialue, seutu tai maakunta) viranomaisten kanssa
- koordinointi julkisten ja yksityisten liikennepalvelujen tarjoajien kanssa.

3 Kansalaisten ja sidosryhmien osallistaminen

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmassa pyritään ennen kaikkea vastaamaan toiminnallisen kaupunkiseudun asukkaiden ja vierailijoiden sekä seudun organisaatioiden ja yritysten liikkumis- ja kuljetustarpeisiin. Lähtökohtana on läpinäkyvä ja osallistava toiminnan malli, jossa kansalaiset ja muut sidosryhmät otetaan aktiivisesti mukaan suunnitelman laadinnan ja toteutuksen kaikkiin vaiheisiin. Osallistava suunnittelu on edellytys sille, että ihmiset kokevat suunnitelman ja sen sisältämät tavoitteet omikseen. Aktiivisen ja jo varhaisessa vaiheessa alkavan osallistamisen myötä kansalaiset myös antavat todennäköisemmin hyväksyntänsä ja tukensa suunnitelmalle. Se taas vähentää poliittisia riskejä ja helpottaa suunnitelman toteutusta.

4 Nykytilan ja tulevan kehityksen arviointi

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma pohjautuu perusteelliseen arviointiin toiminnallisen kaupunkiseudun liikennejärjestelmän nykytilasta ja tulevasta kehityksestä. Suunnitelmassa tarkastellaan kattavasti vallitsevaa tilannetta ja määritetään perustaso, jonka pohjalta voidaan mitata edistymistä. Tulevan kehityksen osalta suunnittelu-prosessissa määritetään suunnitelman kokonaistavoitteet

¹ Tämä osio perustuu pitkälti EU:n kaupunkiliikennepaketin (COM(2013) 913) liitteeseen 1.

² OECD, Definition of Functional Urban Areas (FUA) for the OECD metropolitan database, 2013, s. 2. www.oecd.org/cfe/regional-policy/Definition-of-Functional-Urban-Areas-for-the-OECD-metropolitan-database.pdf.

sekä kunnianhimoiset mutta realistiset osatavoitteet, jotka vastaavat sovittua visiota. Sen jälkeen määritetään kullekin tavoitteelle indikaattorit, joiden avulla arvioidaan nykyistä ja tulevaa tilaa. Tilanneanalyysiin sisältyy myös arvio suunnitteluorganisaation nykyisistä valmiuksista ja resursseista sekä suunnittelun ja toteutuksen eri toimijoista ja organisaatioista.

5 Pitkän aikavälin vision määrittäminen ja selkeän toteutussuunnitelman laatiminen

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma perustuu pitkän aikavälin visioon liikkumisesta ja kuljetuksista koko toiminnallisella kaupunkiseudulla. Se kattaa kaikki liikennemuodot ja liikenteen eri tyypit: julkisen ja yksityisen liikenteen, henkilö- ja tavaraliikenteen, moottoroidun ja moottoroimattoman liikenteen sekä liikkumisen lisäksi myös pysäköinnin. Niin ikään se käsittää infrastruktuurin ja palvelut. Suunnitelma sisältää tavoitteiden lyhyen aikavälin toteutuspolun toimenpidepaketteineen. Samoin se sisältää toteutusaikataulun ja budjetin sekä selkeän vastuunjaon ja kartoituksen tarvittavista resursseista.

6 Kaikkien liikennemuotojen kehittäminen kokonaisuutena

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmalla edistetään kaikkien alueen liikennemuotojen tasapainoista ja kokonaisvaltaista kehittämistä. Etusijalle asetetaan kuitenkin kestävätkin liikenneratkaisut. Suunnitelmassa esitetään laaja toimenpiteiden kokonaisuus, jolla tähdätään liikennejärjestelmän laadun, toimintavarmuuden, turvallisuuden, saavutettavuuden ja kustannustehokkuuden parantamiseen. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma sisältää niin infrastruktuuria koskevia ja teknologiaan liittyviä toimenpiteitä kuin lainsäädäntö-, edistämistä- ja rahoitustoimiakin. Siinä käsitellään kaikkia jaetun liikkumisen muotoja (perinteinen joukkoliikenne ja uudet jakamispalvelut, mukaan luettuina uudet liiketoimintamallit), aktiivista liikkumista (kävely ja pyöräily), intermodaalisuutta ja ovelta ovelle -matkaketjuja, liikenneturvallisuutta, ajoneuvoliikennettä ja pysäköintiä, tavarajakelu- ja jakeliikennettä, logistiikkaa, liikkumisen ohjausta ja älyliikenneratkaisuja (ITS).

7 Seuranta ja arviointi

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman toteutusta on seurattava tiiviisti. Edistymistä suunnitelman kokonais- ja osatavoitteiden saavuttamisessa arvioidaan säännöllisesti aiemmin valittujen indikaattorien avulla. On huolehdittava siitä, että olennaiset tiedot ja tilastot ovat jatkuvasti käytettävissä ja ajan tasalla. Toimenpiteiden toteutuksen jatkuvassa seurannassa ja arvioinnissa voi ilmetä, että on tarpeen tarkistaa suunnitelman osatavoitteita ja mahdollisesti myös korjata toimenpiteiden toteutussuunnitelmaa. Seurantaraportissa, joka jaetaan yleisölle ja sidoryhmille, kerrotaan kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laadintaprosessin ja toteutuksen etenemisestä.

8 Laadunvarmistus

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma on kaupunkiseudun kehittämisen kannalta keskeinen asiakirja. Onkin syytä ottaa käyttöön keinoja, joilla voidaan varmistaa, että suunnitelma on kokonaisuudessaan laadukas ja kestävän liikennesuunnittelun konseptin mukainen. Erityistä huomiota tulee kiinnittää käytettävän tiedon laadun varmistamiseen sekä riskienhallintaan toteutuksen aikana. Nämä tehtävät voidaan siirtää ulkopuolisille laaduntarkastajille tai valtion laitoksille (esimerkiksi alueellisella tai kansallisella tasolla). Laadunvarmistuksessa ja riskienhallinnassa voidaan käyttää apuna myös kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman itsearviointityökalua.

Kuva © Gehl

2. Mitä hyötyä on kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelusta?

Kestävän kaupungin luominen

Parempi elämänlaatu

On vahvaa näyttöä siitä, että kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu parantaa kaupunkiseudun asukkaiden elämänlaatua. Eri sektoreiden toimintapolitiikkojen hyvä koordinointi tuottaa monia hyötyjä: julkisista alueista ja tiloista saadaan entistä viihtyisämpiä, liikenneturvallisuus paranee ja ilmansaasteet ja meluhaitat vähenevät. Viihtyisä ympäristö myös kannustaa ihmisiä kävelemään ja pyöräilemään useammin, mikä parantaa terveyttä – ja auttaa vähentämään kustannuksia.

Taloudelliset hyödyt

Liikenne ja liikkumismahdollisuudet ovat kaupungin tai seudun talouden näkökulmasta keskeinen toiminnan mahdollistaja. Terveydelle parempi ympäristö ja ruuhkien vähentäminen puolestaan auttavat vähentämään merkittävästi paikallisyhteisön kustannuksia ja houkuttelemaan alueelle uusia yrityksiä ja sijoittajia. Maailmanlaajuisessa kilpailussa innovatiivisista yrityksistä – ja hyväpalkkaisista työpaikoista – kaupungin viihtyisyys on muodostunut tärkeäksi tekijäksi. Kestävät kaupungit ovat selvästi kilpailun kärjessä.

Ilmasto- ja ympäristötavoitteiden edistäminen

Liikennejärjestelmän kestävyuden parantaminen johtaa suoraan päästöjen, melun ja ilmansaasteiden vähentämiseen, ja myös maa-alan käyttöönottoa voidaan vähentää. Kaupungit voivat osallistua kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen ja ilmastokriisin ratkaisemiseen. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu on keskeinen osa paikallista ja kansallista ilmastopolitiikkaa.

Saavutettavuuden parantaminen

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelu on erinomainen väline multimodaalisten ovelta ovelle ulottuvien liikenneratkaisujen luomiseksi. Eri toimijoiden yhteistyöllä voidaan varmistaa, että ihmisten ja yritysten saavutettavuustarpeisiin vastataan tehokkaasti. Pääsy palveluihin, työhön ja koulutukseen helpottuu tulotasosta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma tarjoaa myös oivallisia mahdollisuuksia uudenlaista liikennejärjestelmää luoviin innovaatioihin, uusien hankkeiden toteuttamiseen ja toisiaan täydentäviin toimenpiteisiin koko liikennejärjestelmän parantamiseksi.

Muutoksen läpivienti

Rajalliset resurssit tehokkaammin käyttöön

Taloudelliset resurssit ovat rajallisia, ja siksi on tärkeää, että kaupungit saavat käyttöönsä kaikkein kustannustehokkaimmat ratkaisut. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelussa painotetaan uuden tieinfrastruktuurin rakentamisen sijaan sitä, että saadaan aikaan eri toimenpiteiden tasapainoinen kokonaisuus. Liikennepoliittiset tavoitteet saavutetaan paljon tehokkaammin, kun tekniset ja infrastruktuuri-toimenpiteet yhdistetään sääntely-, edistämisen ja rahoitustoimenpiteisiin.

Synergiaedut sektori- ja hallintorajojen yli

Kaupunkiliikenteen ongelmat ylittävät usein kuntarajat. Samoin ne koskevat useita eri toimintasektoreita, laitoksia ja organisaatioita. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma tukee eri sektoreiden ja hallintotasojen yhteistyöhön perustuvaa suunnittelukulttuuria. Eri näkökulmia yhdistävillä ratkaisuilla pystytään vastaamaan aiempaa paremmin yhä monimutkaisempiin ongelmiin.

Kansalaisten tuki

Sidosryhmien ja kansalaisten osallistuminen on keskeinen osa kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelua. Kaupunki, joka osoittaa välittävänsä asukkaiden tarpeista ja toiveista ja ottaa heidät mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon, voi saada asukkailta vahvan tuen. Osallistumisesta tulee suunnittelijoille uusien ideoiden lähde. Osallistuminen myös lisää suunnittelun legitimitettä ja vähentää kunnianhimoisten suunnitelmien poliittista vastustusta.

Rahoituksen saannin helpottuminen

Eri sektoreiden julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä voidaan yhdistää resursseja yhteisten toimenpiteiden toteuttamista varten. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma auttaa liikenneviranomaisia hankkimaan rahoitusta uusista lähteistä. Kun suunnittelijat voivat arvioida ja osoittaa kunkin toimenpiteen vaikutukset avainindikaattorien avulla, rahoitusehdotuksista tulee kiinnostavampia.

Vähemmän epävarmuustekijöitä suunnittelussa

Uudet teknologiat, liiketoimintamallit ja kuluttajien vaatimukset tuovat suunnitteluun epävarmuutta. Laajasti hyväksytyt pitkän aikavälin tavoitteet voivat kuitenkin luoda puitteet, joiden sisällä voidaan olosuhteiden muuttuessaakin systemaattisesti priorisoida eri politiikkavaihtoehtoja ja valita toimenpiteitä.

3. Mitkä ovat kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun tärkeimmät osatekijät?

Sen jälkeen, kun kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun konsepti julkaistiin vuonna 2013, suunnitelman laadinta- ja toteutusprosessia on sovellettu monilla kaupunkiseuduilla niin eri puolilla Eurooppaa kuin maailmanlaajuisestikin. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun sykli kuvaa prosessia kellotaulumetaforan avulla (ks. kaavio 1).

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun sykli koostuu neljästä vaiheesta, joista jokainen alkaa välitavoitteella ja päättyy välitavoitteeseen. Kukin vaihe jakautuu kolmeen osavaiheeseen (eli koko suunnittelusykliä on yhteensä 12 osavaihetta). Välitavoitteisiin liittyy päätös tai tulos, jota tarvitaan seuraavaa vaihetta varten ja joka on merkki edellisen vaiheen päättymisestä.

Kaikki osavaiheet ja toimenpiteet olisi toteutettava järjestelmällisesti suunnittelusykliä seuraten ja jatkuvan kehittämisen periaatetta noudattaen.

Tämä on tietenkin ideaalimalli ja yksinkertaistettu versio monimutkaisesta suunnitteluprosessista. Joissakin tapauksissa osavaiheet voidaan toteuttaa lähes samanaikaisesti (tai niihin voidaan palata myöhemmin), tehtävien järjestystä voidaan tarpeen vaatiessa muuttaa tai jokin toimenpidekokonaisuus voidaan jättää osittain suorittamatta, jos sen tavoitteet on jo saavutettu muun suunnittelun yhteydessä. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun sykli on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa hyödyllisenä ohjenuorana, joka auttaa jäsentämään suunnitteluprosessia ja seuraamaan sen kulkua.

Kaavio 1: Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun 12 osavaihetta (2. painos) – yleiskatsaus päätöksentekijöille

Vaihe 1:

Valmistelu ja analysointi

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitteluprosessin ensimmäinen välitavoite ja samalla koko prosessin lähtökohta on poliittisten päättäjien selkeä päätös kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laatimisesta. Ensimmäisessä vaiheessa pohjustetaan suunnitteluprosessia vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

Millaiset resurssit ovat käytettävissä?

Arvioidaan käytettävissä olevat (inhimilliset, institutionaaliset ja taloudelliset) suunnitteluresurssit ja luodaan soveltuvat työskentely- ja osallistumisrakenteet. Tässä vaiheessa on varmistettava, että keskeiset organisaatiot ja poliittiset päättäjät tukevat kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laatimista ja ovat mukana perustettaessa suunnitteluprojektin ydintyöryhmää.

Mitkä ovat suunnittelun lähtökohdat ja reunaehdot?

Kartoitetaan suunnitteluprosessiin vaikuttavat tekijät, kuten aiemmat suunnitelmat ja lainsäädäntö. Analysoidaan liikennevirtoja suunnitelman maantieteellisen rajauksen määrittämiseksi ja varmistetaan, että myös naapurialueiden viranomaiset ja sidosryhmät ovat mukana kuvassa. Sovitaan suunnitteluajataulusta ja rekrytoidaan tarvittaessa ulkopuolista tukea. Tämän ja edellisen osavaiheen toimet liittyvät läheisesti toisiinsa, ja niitä toteutetaan usein rinnakkain. Päätöksentekijöiden keskeinen tehtävä tässä vaiheessa on varmistaa, että kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma kattaa koko toiminnallisen kaupunkiseudun. Tämä on usein institutionaalisesti ja poliittisesti hankala päätös.

Mitkä ovat keskeiset kehittämistarpeet ja -mahdollisuudet?

Selvitetään liikenteen ja liikkumisen nykytila kaikkien liikennemuotojen ja olennaisten kestävyysnäkökohtien näkökulmasta asianmukaisten ja ajantasaisten tietolähteiden pohjalta. Ensimmäisen vaiheen päättävä välitavoite on valmis analyysi keskeisistä liikenteen kehittämistarpeista ja -mahdollisuuksista toiminnallisella kaupunkiseudulla.

Vaihe 2:

Strategian laatiminen

Toisen vaiheen tavoitteena on määrittellä kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman strateginen suunta yhteistyössä kansalaisten ja sidosryhmien kanssa. Tämän vaiheen keskeiset kysymykset ovat seuraavat:

Millaisia tulevaisuuden vaihtoehtoja on?

Analysoidaan todennäköisiä muutoksia kaupunkiliikenteen kannalta tärkeissä toimintaympäristötekijöissä (esim. väestörakenne, digitalisaatio ja ilmasto) ja laaditaan skenaariot, joissa tarkastellaan vaihtoehtoisia strategisia suuntia. Skenaarioissa pyritään ottamaan huomioon tulevaisuuden tarkasteluun liittyvä epävarmuus, jotta varmistetaan parempi faktaperusta strategisten päätösten pohjaksi.

Millaisen kaupungin haluamme?

Visioidaan yhdessä sidosryhmien ja kansalaisten kanssa liikenteen ja liikkumisen nykytilan analyysin ja eri skenaarioiden pohjalta yhteinen näkemys halutuista tulevaisuuksista. Yhteinen visio ja yhteiset tavoitteet ovat jokaisen kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman kulmakiviä. Visio on laadullinen kuvaus kaupunkiliikenteen halutusta tulevaisuudesta, ja sitä täsmennetään konkreettisilla tavoitteilla, jotka osoittavat, minkä tyyppiseen muutokseen pyritään. Tavoitteiden tulee vastata keskeisiä ongelmia ja kattaa kaikki liikennemuodot toiminnallisella kaupunkiseudulla. Päätöksentekijöiden on oltava aktiivisesti mukana työssä, sillä tässä vaiheessa päätetään tulevien vuosien strategisesta suunnasta.

Miten onnistumista mitataan?

Määritetään strategiset indikaattorit ja niitä vastaavat osatavoitteet/tavoitetasot siten, että niiden avulla voidaan seurata kaikkien tavoitteiden saavuttamista ilman epärealistisen mittavaa uuden tiedon keruuta. Päätöksentekijöiden olisi varmistettava, että tavoitteet ovat kunnianhimoisia, toteuttamiskelpoisia, sopusoinnussa keskenään ja sidosryhmien laajasti hyväksymiä ja että ne on sovitettu yhteen muiden sektoreiden tavoitteiden kanssa.

Tämän vaiheen päättävänä välitavoitteena on saada aikaan visio, kokonaistavoitteet ja indikaattorikohtaiset tavoitteet, jotka hyväksytään laajalti. Jos mahdollista, nämä strategiset linjaukset olisi hyväksyttävä päätöksentekioielimissä, jotta toimenpidevaiheella olisi vahva perusta.

Vaihe 3:

Toimenpiteiden suunnittelu

Kolmannessa vaiheessa suunnitteluprosessi siirtyy strategiselta tasolta operatiiviselle tasolle. Tässä vaiheessa keskitytään toimenpiteisiin, joilla on määrä päästä sovituihin kokonais- ja osatavoitteisiin. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma viimeistellään ja sen toteutusta valmistellaan. Tässä yhteydessä olisi haettava vastaukset seuraaviin keskeisiin kysymyksiin:

Mitä tehdään konkreettisesti?

Laaditaan luettelo mahdollisista toimenpiteistä ja arvioidaan niiden vaikuttavuutta ja toteutettavuutta. Luettelon pohjalta valitaan ne toimenpiteet, jotka parhaiten edistävät suunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Yhdistetään toimenpiteet kokonaisuuksiksi, keskustellaan niistä kansalaisten ja sidosryhmien kanssa ja arvioidaan niitä tarkemmin toimenpiteiden valinnan vahvistamista varten. Suunnitellaan kunkin toimenpiteen seuranta ja jälkiarviointi.

Mitä toimeenpano edellyttää, ja kuka tekee mitä?

Puretaan toimenpidetä kokonaisuudet toteutettaviksi tehtäviksi (eli toimiksi) ja kuvataan ne yksityiskohtaisesti, mukaan lukien kustannusarviot, keskinäiset riippuvuussuhteet ja riskit. Määritetään omat ja ulkopuoliset rahoitusvälineet ja -lähteet kaikille toimille. Sovitaan tältä pohjalta selkeästi vastuista ja toteutusjärjestyksestä sekä kunkin toimen aikataulusta. Tässä vaiheessa on olennaisen tärkeää viestiä toimista poliittisille sidosryhmille ja yleisölle. Esimerkiksi konkreettiset rakennushankkeet voivat herättää vastustusta, vaikka valtaosa ihmisistä kannattaisikin niiden taustalla olevia tavoitteita ja toimenpiteitä. Päätöksentekijöiden on tässä vaiheessa hankittava poliittista ja yleisön tukea kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman toimenpiteille. Ihannetapauksessa päätöksentekijät ja keskeiset sidosryhmät saavat aikaan virallisen sopimuksen vastuista ja aikataulusta.

Onko kaikki valmista?

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman eri osilla on voinut olla useita eri laatijoita. Nyt on aika viimeistellä asiakirja ja tarkistaa sen laatu. Kunkin organisaation käytännöistä riippuen yksityiskohtainen rahoitussuunnitelma voidaan sisällyttää itse suunnitelmaan tai se voidaan laatia erillisessä prosessissa. Kummassakin tapauksessa ennen kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman hyväksymistä tulisi sopia kunkin priorisoidun toimen budjetista ja pitkän aikavälin kustannus- ja tulojaosta asianomaisten organisaatioiden kesken.

Toimenpiteiden suunnitteluvaiheen päättää suunnittelu-prosessin tärkein välitavoite: toimivaltaisen poliittisen elimen päättäjät hyväksyvät kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman.

Vaihe 4:

Toteutus ja seuranta

Neljännessä vaiheessa keskitytään kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmassa määriteltyjen toimenpiteiden ja niihin liittyvien tehtävien toteutukseen sekä järjestelmälliseen seurantaan, jälkiarviointiin ja viestintään. Käytännön toteutuksen vaiheessa keskeisiä kysymyksiä ovat seuraavat:

Miten toteutus hoidetaan tehokkaasti?

Suunnitelman toteutuksesta vastaavien yksiköiden ja organisaatioiden on suunniteltava toimien tekniset yksityiskohdat, huolehdittava varsinaisesta toimeenpanosta ja tehtävä tarvittaessa hankintoja. Koska toteutukseen osallistuu usein lukuisia eri osapuolia, kokonaiskoordinointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Miten toteutus edistyy?

Järjestelmällisen seurannan avulla saadaan selville, sujuuko kaikki suunnitellusti, ja voidaan tehdä tarvittaessa korjausliikkeitä. Uusi innovatiivinen liikennejärjestelmä voi aiheuttaa – merkittävien hyötyjen lisäksi – myös suuria muutoksia päivittäisliikenteeseen. Toteutusprosessin onnistumisen kannalta on keskeistä selvittää yleisön tuntoja käymällä aktiivista vuoropuhelua.

Mitä opittiin?

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun syklin viimeisessä osavaiheessa arvioidaan, missä onnistuttiin ja mikä sujui heikommin, sekä viestitään tuloksista sidosryhmille ja yleisölle. Arviointiprosessissa pohditaan myös tulevaisuutta ja tarkastellaan uusia haasteita ja ratkaisumalleja. Ihannetapauksessa päätöksentekijät ovat aktiivisia ja haluavat tietää, mikä toimii ja mikä ei, jotta kokemukset voidaan ottaa huomioon kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman seuraavassa päivityksessä.

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun syklin viimeinen välitavoite on saattaa loppuun suunnitelman toteutumisen arviointi.

4. Mistä kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laatiminen aloitetaan?

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laadintaan ja toimeenpanoon osallistuu monia sidostoimijoita suunnitteluviranomaisen eri osastoilta, poliittisista elimistä ja muualta. Suunnitelmassa tarkastellaan kattavasti koko liikennejärjestelmää, toimitaan yli sektorirajojen ja käynnistetään aiempaa kokonaisvaltaisempaan suunnitteluun tähtäävä muutosprosessi. Tämän vuoksi laadintaprosessin onnistuminen edellyttää, että suunnitelman taakse hankitaan ensin tukea tärkeimpien sidosryhmien keskuudessa.

Selkeä päätös kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman laatimisesta

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman lähtökohdaksi tarvitaan yhtäältä päätös liikkumisen ja liikenteen vallitsevan tilanteen parantamisesta ja toisaalta vahva näkemys siitä, että on saatava aikaan muutos kohti kestävämpiä ratkaisuja. Alusta alkaen on tehtävä selväksi, että kaupunkiliikenne ei ole itsetarkoitus, vaan se palvelee ylemmän tason tavoitteita, kuten ihmisten elämänlaatua ja hyvinvointia. Päätös kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmasta merkitsee aina sitoutumista seuraaviin yleistavoitteisiin:

- saavutettavuuden parantaminen kaikkien osalta tulotasosta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta
- ihmisten elämänlaadun ja kaupunkiympäristön viihtyisyyden kohentaminen
- liikenneturvallisuuden ja kansanterveyden parantaminen
- ilmastotavoitteiden edistäminen vähentämällä ilmansaasteita ja meluhaittoja, kasvihuonekaasupäästöjä ja energiankulutusta
- taloudellisen elinvoiman, sosiaalisen tasa-arvon ja ympäristön laadun parantaminen.

Poliittinen sitoutuminen

Valtakunnallisesta ja paikallisesta toimintaympäristöstä riippuen kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman liikellepanevana voimana voi olla kansallisella tasolla asetettu laillinen velvoite, paikallistason poliittisen elimen, kuten valtuuston, virallinen päätös tai paikallisten viranomaisten aloitteellisuus. Joka tapauksessa tarvitaan vahvaa sitoutumista, jotta suunnitelmasta tulisi aidosti kestävä ja vaikuttava. Jos suunnitelmalla ei ole paikallistason politiikassa varsinaista puolestapuhujaa, voi olla haasteellista saada muut poliitikot suunnitelman

taakse. Tarvitaankin päätöksentekijöiden arvostama henkilö tai taho, joka kykenee esittämään suunnitelmalta vakuuttavat perustelut.

Sopiva konteksti suunnitelmalle

Jokin yksittäinen hanke tai toimenpide voi itsessään käynnistää kestävän kaupunkiliikenteen suunnitteluprosessin. Kun esimerkiksi tehdään päätös suuresta infrastruktuurihankkeesta (kuten uudesta raitiovaunulinjasta) tai merkittävästä kaupunki-innovaatiosta (esim. vähäpäästöisestä alueesta), voi samalla syntyä tarve sisällyttää toimenpide laajempaan suunnittelukehykseen.

Kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman avulla yksittäinen suuri hanke voidaan toteuttaa integroidusti. Suunnitelma mahdollistaa muita, täydentäviä toimenpiteitä, kytkee hankkeen pidemmän aikavälin tavoitteisiin ja luo mahdollisuudet osallistavaan toimintatapaan. Suunnitelman kattavat osallistamisjärjestelyt auttavat kansalaisten tuen saamisessa erityisesti mittavissa, innovatiivisissa ja vaikutuksiltaan merkittävässä hankkeissa. Koko seutua koskeva infrastruktuurihanke voi myös kannustaa laatimaan kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman toiminnallisen kaupunkiseudun laajuksena yhdessä naapurikuntien kanssa.

Suunnitelman tarpeen perustelu nykytilanteen ongelmilla – sekä parannuksilla, joita suunnitelma voi saada aikaan

Hyvä toimintamalli on tuoda esiin ne haasteet ja ongelmat, joita kaupunki joutuu kohtaamaan, jos mitään ei muuteta, sekä korostaa kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman hyötyjä ja sitä, että äänestäjät palkitsevat hyvistä tuloksista. Suunnitelman tarpeellisuutta voi perustella selostamalla nykyisen kehityksen kielteisiä vaikutuksia (esim. tulevat ruuhkat ja niistä johtuvat kustannukset, liikennekuolemat tai ilmansaasteiden vuoksi menetetyt elinvuodet) ja esittämällä ne päättäjille karttojen avulla ja numeerisesti. Digitalisaation aiheuttamien nopeiden muutosten myötä korostuu, että tarvitaan johdonmukaista strategista lähestymistapaa, joka tähtää tulevaisuuden kestäväan liikenteeseen. Hyödyistä viestittäessä kannattaa yhdistää kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma kaupungin ajankohtaisiin teemoihin, kuten ilmanlaatuun, liikenteeseen, liikenneturvallisuuteen, kohtuuhintaiseen asumiseen tai talouskasvuun, ja kertoa, miten suunnitelma voi auttaa niihin liittyvien kysymysten ratkaisemisessa.

Pienet toimenpiteet, joilla saadaan nopeasti hyötyjä

Poliittisia päättäjiä ei välttämättä ole helppo saada sitoutumaan kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelmaan, koska suunnitelman hyödyt näkyvät kokonaisuudessaan vasta vaalikautta pidemmällä aikavälillä. Voikin olla hyödyllistä sisällyttää suunnitelmaan pienempiä toimenpiteitä, joilla on suuri näkyvyys. Niiden avulla voidaan saada julkista tukea lyhyellä aikavälillä, ja ne voivat toimia kannustimena sille, että suunnitelman laadintaa koskeva päätös alun perin tehdään. Esimerkiksi julkisen tilan tilapäiset muutokset kevyillä ja edullisilla ratkaisuilla auttavat havainnollistamaan suunnitelman mahdollisia myönteisiä vaikutuksia (esim. katutilan uudelleenjako, kukkaistutuksilla erotettu

väliaikainen pyörätie tai pysäköintiruutujen ns. parklet-käyttö).

Vaikutteita muista kaupungeista

Lukuisat kaupungit Euroopassa ja eri puolilla maailmaa ovat olleet tilanteessa, jossa ne ovat pohtineet kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun käynnistämistä. Monet niistä ovat päättäneet laatia ensimmäisen suunnitelmansa. Yksi hyvä argumentoinnin tapa voi olla, että nostetaan esille niitä kaupunkeja, jotka ovat onnistuneet kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelussa. Euroopan kaupunkien verkosto on erinomainen kanava oppia ja hakea innoitusta muiden kaupunkien tarinoista, onnistumisista ja epäonnistumisista.

Aloita helpoilla askeleilla

Kun päätös laatia kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma on tehty, edessä oleva haaste voi tuntua valtavalta. Varsinkin hankkeen alussa auttaa, kun suunnittelun ajattelee vaiheina, jotka koostuvat pienistä askeleista ja saavutettavissa olevista tavoitteista. Kestävän kaupunkiliikenteen suunnittelun sykli, jossa on neljä päävaihetta sekä osavaiheita ja välitavoitteita, tukee hankkeen toteuttamisessa. Seuraavat ideat voivat auttaa alkuun:

Luo yhteyksiä ja kehitä yhteistyötä toiminnallisella kaupunkiseudulla

- Järjestä suunnitteluseminaari naapurikuntien liikennesuunnittelijoiden kanssa. Kaikki kunnat eivät ehkä ole asiasta kiinnostuneita, mutta kun saadaan prosessi alulle yhdessä kiinnostuneiden kuntien kanssa, muutkin voivat liittyä mukaan myöhemmin.
- Määritä yhteistyötä edellyttäviä yhteisiä ongelmia (esim. ruuhkaiset työmatkareitit) ja järjestä kokous kaikkia kuntia hyödyttävien ratkaisujen löytämiseksi (esim. paremmat lähijuna- tai linja-autoyhteydet, liityntäpysäköinti tai pyöräväylät). On usein helpompaa rakentaa yhteistyötä konkreettisen hankkeen kuin abstraktien suunnitelmien ympärille.

Avaa keskustelu ja viritä hedelmällistä yhteistyötä yli sektorirajojen

- Osallista kollegat muilta keskeisiltä sektoreilta (esim. maankäytön suunnittelu, ympäristö, talous, matkailu, sosiaalipalvelut ja terveyspalvelut) liikenteen ja liikkumisen suunnitteluprosesseihin. Pyri muodostamaan strategisen tason suunnitelmia varten monialaiset ohjausryhmät, joissa ovat edustettuina tärkeimmät hallinnonalat. Kutsu sidosryhmäkokouksiin myös muiden olennaisten tahojen edustajia (esim. ympäristöjärjestöt, elinkeinoyhdistykset, terveysalan asiantuntijat, poliisi, nuorisovaltuusto ja koulujen edustajat).
- Määritä haasteita, jotka ovat yhteisiä eri sektoreille. On usein helpompaa rakentaa yhteistyötä sellaisen konkreettisen hankkeen ympärille, josta saadaan yhteisiä hyötyjä (esim. poliisin, opetustoimen ja liikennesuunnittelun yhdessä suunnittelema koululaisten kävelykampanja), kuin abstraktin suunnitelman pohjalle.
- Järjestä kokous muiden hallinnonalojen kollegoiden kanssa ja keskustele yhteisten toimien hyödyistä. Viestin välittämisessä voi auttaa, jos jonkin edelläkävijäkaupungin asiantuntija voi osallistua näihin kokouksiin. Apu on vieläkin suurempi, jos asiantuntija tulee oman kaupunkisi kaltaisesta paikasta.

Aktivoi kansalaisia ja sidosryhmiä

- Määritä keskeiset sidosryhmät. Suuren yleisön lisäksi on tärkeää ottaa mukaan tasapuolinen joukko eri instituutioiden ja tahojen edustajia. Tällaisia tahoja voivat olla esimerkiksi poliittiset puolueet, kansalaisryhmät, paikalliset yhteisöt, elinkeinoalan järjestöt ja liikenteenharjoittajat.
- Määritä ja osallista kansalaisryhmät ja sidosryhmät jo prosessin alkuvaiheessa. Tiedota niille aktiivisesti suunnitelman laadintapäätöksestä, mutta tarjoa myös mahdollisuus osallistua keskusteluun. On keskeisen tärkeää kuunnella ja kerätä kansalaisten ideoita ja visioita erityisesti vähemmän teknisissä suunnitteluvaiheissa, joissa prosessit ovat avoimempia ja joustavampia.
- Järjestä vuorovaikutteinen kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelman käynnistystapahtuma sidosryhmien ja kansalaisten kanssa. Se voi olla esimerkiksi seminaari, avoin keskustelutilaisuus tai niin kutsutussa world cafe -muodossa (”kahvilatyöskentely”) järjestetty tapahtuma.
- Pohdi tapoja, joilla ihmiset saadaan luovasti mukaan. Ne voivat olla perinteisiä keinoja, kuten sanomalehtiartikkelit, radiomainokset, ilmoitukset verkkosivuilla, julisteet julkisissa tiloissa tai kotiin lähetettävät kirjeet, tai uudempiä tapoja, kuten sosiaalinen media, lyhyet videot, vierailukeskus tai asiaa käsittelevä (vuorovaikutteinen) verkkosivusto.

Käynnistä yhteisen kaupunkivision luominen

- Ryhdy muodostamaan visiota yhdessä kansalaisten ja sidosryhmien kanssa. Visiointiharjoitukset, kuten tulevaisuustyöpajat, voivat auttaa saavuttamaan yhteisen näkemyksen kaupungin tulevaisuudesta ja tavoitellun tuloksen edellyttämistä muutoksista.

www.eltis.org